
Dag Strpić (1946.-2013.)

ZDRAVKO PETAK

Prerani odlazak Daga Strpića, čovjeka kod kojeg sam diplomirao i s kojim sam gotovo četvrt stoljeća dijelio ne samo kabinet već i razmišljanja o politologiji i političkoj ekonomiji, suočava me sa snažnim osjećajem praznine, ali i ponosa što sam imao taj privilegij da s njime podijelim njegova najistančanija stajališta o zajedničkoj nam disciplini politologiji. Njegovim odlaskom, kao što je to naglasio na posljednjem oproštaju i dekan, prof. Nenad Zakošek, “u ljudskome tkivu našeg Fakulteta nastala je takva strašna praznina. Jer Dag je na mnogo načina bio utjelovljenje samog Fakulteta, bio je njegova humana potka: profesor koga smo u pravilu mogli sreći pred zgradom Fakulteta, dakako, s cigaretom u ruci, okruženog skupinom studenata ili kolega, u pauzi predavanja, ispita ili sjednice Fakultetskog vijeća, kako neumorno raspravlja”.

Upravo je ta njegova crta, koju je njegov dugogodišnji prijatelj i suradnik, prof. Dragutin Lalović, označio “fascinantnim umijećem pripovijedanja”, u velikoj mjeri odredila i temeljnu naraciju njegovih radova, u kojima se potencijali ne samo politologije i političke ekonomije već i društvenih i humanističkih znanosti uopće, u njegovu izričaju iskazuju prije svega kao pripovijest i kao djelatno pripovijedanje. Takva osobna crta, ali i rijetka vrsta talenta, dala je i njegovu znanstvenom diskursu sasvim originalne značajke, koje se iskazuju u osobitoj vrsti amalgamacije klasične političke ekonomije i političke misli s, primjerice, neoklasičnom ili Keynesovom ekonomijom ili pak sa suvremenim teorijama regulacije.

Svoj akademski put počinje graditi 1975. kada je izabran za asistenta na Fakultetu političkih znanosti, na kojem je četiri godine prije toga, 1971. godine, diplomirao politologiju. Počeo je raditi na predmetu Politička ekonomija, kod prof. dr. Ive Brkljačića, a zatim je kao stariji asistent godinama izvodio nastavu Političke ekonomije I i II na studiju politologije i novinarstva. Neovisno o velikoj nastavnoj opterećenosti našao je vremena da u razdoblju 1985.-1989. bude i glavni urednik

časopisa *Naše teme*, koji je u to vrijeme bio jedan od vodećih časopisa iz područja društvenih znanosti, ne samo u Hrvatskoj već i u bivšoj Jugoslaviji.

Doktorirao je političke znanosti 1991., s profesorom Rikardom Langom kao mentorom, na temu "Robna proizvodnja i udruženi rad u Marxovoj kritici političke ekonomije". Izabran je za docenta 1992., za izvanrednog profesora 1999., a za redovitog profesora 2005. godine. Predavao je Političku ekonomiju, Globalnu i komparativnu političku ekonomiju, Politike razvoja, na preddiplomskom i diplomskom studiju, te Političku teoriju makro-regulacije na doktorskom studiju. Posebno valja istaknuti činjenicu da je bio voditelj fakultetske stručne skupine za izradu novih programa studija politologije i novinarstva 1993.-1994., nakon kojih je pokrenut proces otvaranja stručnih usmjerenja na oba studija. Bio je predstojnik dvaju odsjeka na Fakultetu, za političku teoriju i javne politike. Objavio je dvije znanstvene knjige, stotinjak znanstvenih i stručnih radova te članaka vezanih uz popularizaciju znanosti, kao i blizu tisuću novinskih tekstova. Bio je i dugogodišnji član Hrvatskog politološkog društva te jedan od osnivača Hrvatske udruge društvenih i humanističkih znanosti.

Znanstveni interes Daga Strpića u svom temeljnom izričaju usmjeren je na političko-ekonomska pitanja konstitucije zajednice. Dijapazon istraživačkih pitanja povezanih s takvim znanstvenim interesom vodi ga do pitanja vezanih uz način proizvodnje, vlasništvo, robnu proizvodnju, odnos ekonomske sfere i sfere države, način na koji država provodi regulaciju ekonomske sfere te do niza drugih pitanja koja predstavljaju samu srž političke ekonomije.

Već u svojim prvim radovima, primjerice u eseju "Povodom društvenog vlasništva" (1968.), kritizira tada dominantne nevladničke teorije društvenog vlasništva polazeći od kritike političke ekonomije kao svog temeljnog stajališta. Osim u Marxovu teorijskom sklopu inspiraciju za takvu kritiku nalazi i kod niza nemarksiističkih autora, od kojih je dovoljno spomenuti Ronalda Coasea, nobelovca i utemeljitelja političke ekonomije vlasničkih prava. No za njegovo razumijevanje kritike nevladničkog koncepta najvažniji su ipak radovi koje objavljuje od sredine 1970-ih, počevši od članka "Model profesora Koraća I: pristup", objavljenog u časopisu *Pitanja* 1975. godine. U tom radu, koji je vrlo važan za razumijevanje Strpićeva pristupa političkoj ekonomiji, kritizira stajališta autora tzv. dohodovne cijene u socijalizmu. Slijedi niz radova posvećenih toj temi, primjerice, "Ponovno Smith i Marx", (*Kulturni radnik* 2/1982.), "Društveno vlasništvo i teorije normalne cijene u socijalizmu" (ur. Branko Horvat i sur., *Socijalizam i ekonomske zakonitosti*, 1985.), "Društveno vlasništvo" (*Socijalizam* 4/1985.), "Udruženi rad, privatno i društveno vlasništvo" (*Naše teme* 7-8/1988.). U svim tim radovima Dag Strpić provjerava tezu Karla Marxa da određenje vlasništva treba tražiti na cijelom prostoru znanstvenog područja političke ekonomije i njezine kritike te da se uvijek povijesno speci-

fični oblik vlasništva formira u strukturi samog načina proizvodnje, a procesuiru i biva reguliran u cjelini društvene i državne strukture.

Takvi stavovi dolaze do izražaja i u drugim radovima objavljenim 1980-ih, u kojima razvija svoju tezu o jedinstvenoj kapitalskoj osnovi koja je na djelu u svim tada postojećim svjetskim sustavima, pa i u tadašnjim socijalističkim sustavima, uključivši i samoupravnu inačicu socijalizma u bivšoj Jugoslaviji. U toj zbirci radova valja istaknuti članke “O azijskom načinu proizvodnje” (*Naše teme* 7-8/1982.), “Kapital-odnos i etatizam u socijalizmu” (*Pogledi* 2/1983.), “Na tlu kapitala” (*Naše teme* 5/1983.) i “Potiskivanje ekonomskih zakonitosti” (*Socijalizam* 7-8/1983.). Naročito pozornost valja usmjeriti na članak koji je nastao povodom rasprave o knjizi *Kapital i rad u SFRJ*, što su je sredinom 1980-ih objavili mladi slovenski ekonomisti Bavčar, Kirn i Korsika. Strpić, naime, konstatira da postojeće teorije o kapitalu i radu u tadašnjoj Jugoslaviji često ne uzimaju u obzir činjenicu da je i tadašnji samoupravni model bio izravno klasno utemeljen u načinu proizvodnje građanskog društva, specificiranom u konkretnim jugoslavenskim prilikama. Ono što on zapravo želi naglasiti odnosi se na tvrdnju da socijalistički sistemi nastali u 20. stoljeću nisu mogli ništa promijeniti u epohalnom karakteru i strukturi proizvodnje ili, drugim riječima – u načinu proizvodnje kapitala.

Disertacija “Robna proizvodnja i udruženi rad u Marxovoj kritici političke ekonomije”, obranjena na Fakultetu političkih znanosti 1991. godine, vrhunac je njegova istraživačkog rada. Riječ je o impresivnome djelu koje opsegom i kvalitetom nadmašuje uobičajene radove te vrste. U disertaciji se razmatra jedan od temeljnih problema političke ekonomije modernog društva, što autor provodi s velikom razinom akribije i na visokoj teorijskoj razini. Njegova disertacija u sebi objedinjuje ne samo razmatranje Marxove kritike političke ekonomije nego i uobičajena shvaćanja udruženog rada i robne proizvodnje. Tim je radom Marxova teorija primjereno svrstana u znanstvenu tradiciju političke ekonomije, uz istovremeno podastiranje neideološkog razumijevanja te teorije.

Drugo važno djelo koje ovdje valja posebno istaknuti jest knjiga *Promjena: politička i ekonomska promjena od Hobbesa do Marxa* (Zagreb, 1998.), u kojoj Dag Strpić daje svoje znanstvene uvide i širok pregled suvremene i klasične političke znanosti i političke ekonomije. Knjiga je u velikoj mjeri bila rezultat njegovih istraživanja strukture suvremene političke znanosti, koja je započeo kao voditelj radne skupine za izradu novog nastavnog programa studija politologije i novinarstva na Fakultetu političkih znanosti. Otuda i neobično ekstenzivan znanstveni aparat u knjizi, s brižljivo uređenom bibliografijom od 1868 jedinica, koja ima i iznimnu samostalnu vrijednost.

Knjiga je strukturirana u pet poglavlja: 1. Umjesto uvoda: Thomas Hobbes i nakon njega; 2. Političko-ekonomska i politička promjena: definiranje polja analize

i problema pristupa; 3. Politički razvoj; 4. Politička ekonomija Augusta von Hayeka i 5. Političke znanosti i integralna politička znanost: politička ekonomija kao znanost među političkim znanostima i kao znanstvena disciplina/grana političke znanosti. Svako od spomenutih poglavlja zaslužuje poseban prikaz, no ograničit ću se samo na 3. i 5. poglavlje, koja se bave političkim razvojem i strukturom suvremene političke znanosti. Strpićev prikaz političkog razvoja vjerojatno je i najsustavniji prikaz te teme u domaćoj politologiji, u koji su uključeni doprinosi velikana političke znanosti 20. stoljeća poput Eisenstadta, Geertza, Huntingtona, Verbe, Pyea, Weinerja, LaPalombare i nadasve Grega Almonda. Strpić ukazuje na politologijske i političko-ekonomske korijene pristupa navedenih autora, izlažući istodobno i prigovore što su im stavljani u svjetskoj politološkoj literaturi, primjerice u radovima Thede Skocpol i Petera Evansa te drugih značajnih suvremenih politologa, koje danas u velikoj mjeri podvodimo pod oznaku historijskih institucionalista.

Peto poglavlje knjige donosi detaljnu analizu disciplinarnu, granske strukture suvremene politologije, gdje prof. Strpić pokazuje njezinu transformaciju, dajući pregled vrlo široke, recentne literature o toj temi. Pri tome je posebno važno to da on u svoja razmatranja uključuje i pregled shvaćanja o granama u hrvatskoj politološkoj tradiciji. No najvažniji je doprinos tog dijela knjige to što on sistematizira današnju strukturu političke znanosti u svijetu ne samo po granama nego i po znanstvenim ograncima, područjima studija i politološkim profesijama, što njegovu pregledu daje posebnu važnost. Dakako, njega u svemu tome posebno zanima mjesto političke ekonomije u takvoj disciplinarnoj podjeli. Svoja razmatranja političke ekonomije kao znanosti među političkim znanostima i istodobno grane političke znanosti koja najbolje razumije promjenu kao znanstveni problem zaključuje pozivanjem na doprinose niza suvremenih politekonomista.

Njegova posljednja knjiga, *Karl Marx i politička ekonomija Moderne* (2010.), jedan je od najvažnijih Strpićevih doprinosa istraživanju konstitucionalnih pretpostavki političke ekonomije. Knjiga je strukturirana u tri glavna dijela: u prvom se bavi klasičnim teorijskim temeljima Moderne, u drugom razmatra veze vlasništva, robe i "kapitala općenito", dok u trećem razmatra slobodu, moć i identitete u socijalnim ciklusima. Njegova je intencija pri tome pokazati "aktualnost povratka istraživanju klasičnih modernih političkih znanosti". Taj je strategijsko-istraživački povratak aktualan ne samo stoga što djela većine njihovih protagonista u svojim suvremenim implikacijama još uvijek nisu do kraja istražena nego i stoga što njihovo bolje razumijevanje još uvijek može poboljšati suvremeno političko djelovanje. Osobito u javnim politikama.

To se pokazuje poglavito u trećem dijelu knjige (Sloboda, moć i identiteti – u socijalnim ciklusima), u kojemu se razvijaju osnove političke teorije socijalnih (državno-društvenih) ciklusa. Strpić u tom dijelu knjige ukazuje na nužnost

razvojnog usmjerenja suvremene političke znanosti te harmonizirano vođenje cjeline javnih politika kao svojevrsnih *politika razvoja* – s obzirom na fazu ciklusa koja je u tijeku (“Commonsovo pravilo”). Istražujući trendove koji su doveli do aktualne svjetske krize, prateći posljednju američku predsjedničku izbornu kampanju te analizirajući djelovanje američke državne vlasti pod Obaminom administracijom, Dag Strpić utvrđuje da su se u Americi i u svijetu u posljednjih četrdesetak godina (od 1971.) dogodile turbulentne promjene državno-društvenoga i svjetskoga poretka. Takav “denormalizirani” poredak autor naziva Matrix-kapitalizmom. Regulatornu funkciju državne vlasti (zahvaljujući svjesnim stratejskim odlukama te vlasti kroz provođenje njezinih javnih politika) preuzeo je sektor megakorporacija na čelu s američkim i međunarodnim financijskim sektorom. On se pokazao nesposobnim za funkcioniranje u takvoj ulozi u svakom njezinu aspektu. Okrenuvši se nekontrolabilnim poslovima s tzv. derivativima, doveo je do vlastitoga sloma i do nužnosti državne sanacije toga sektora novcem poreznih obveznika. Okrenuo se od financiranja realne privrede k špekulativnom poslovanju (prema shvaćanjima koja su napose razvili politički ekonomisti krize – Minski, Akelrof, Shiller, Roubini). Doveo je u pitanje američki strateški projekt globalizacije. I na koncu blamirao doktrinu na kojoj se razvijao.

Prema njegovu mišljenju, to je rezultat neuvažavanja pravila u svijetu još uvijek dominantnog poretka Moderne. Ta je pravila Dag Strpić shematski prikazao u inovativno strukturiranom modelu s poznatim elementima koji je nazvao “modernom normalom”. Inovativnost je toga modela između ostaloga i u tome što je konstruiran na osnovi poznatih dosega fundamentalne suvremene i moderne političke teorije, ali se njegova točnost može empirijski mjeriti rezultatima javnih politika. Upravo to aktualizira važnost istraživanja klasičnih modernih političkih znanosti, napose Karla Marxa, Adama Smitha i Thomasa Hobbesa, kojima se više bavi u prva dva dijela knjige. Ondje pokazuje dosege i ograničenja osobito Marxove kritike političke ekonomije, ali i gradi na njezinim nerealiziranim idejama dinamičkog razumijevanja tržišnoga procesa koje prenosi u svoje razumijevanje cikličkih razvojnih i političkih i političko-ekonomskih procesa u suvremenom državno-društvenom i državno-nacionalnom/svjetskom poretku.

Riječ je o znalački napisanom monografskom politekonomsom djelu, koje je rezultat višegodišnjih istraživanja. Struktura teksta, ključne postavke u knjizi te korištena literatura svjedoče o Strpićevu sustavnom poznavanju klasičnih teorija kapitalističkog razvoja, jednako kao i procesa transformacije modernog kapitalizma.

Dag Strpić dao je čitav niz inovacija vezanih uz interpretaciju Marxova *Kapitala* i njegove kritike političke ekonomije u cjelini, a u novije vrijeme i uz pitanja globalizacije, aktualne svjetske krize i modernih sustava regulacije. Na osnovi uvođenja Marxova “kapitala općenito” u interpretaciju reducirao je i metodologijski

preciznije odredio primjenjivost aparata *Kapitala* u odnosu na dotadašnja tumačenja i primjene. Pritom je točnije odredio i na drugačiji način povijesno povezao tržišni karakter robe i kapitala, neovisno o širim nominalnim političkim i političko-ekonomskim sustavima u kojima se roba i kapital razvijaju i djeluju.

Pokazao je da konkretizirana i dinamizirana političko-ekonomska analiza modernih i suvremenih tržišta nije moguća bez razvijene kritičke političke teorije, neovisno o tome je li riječ o Marxovoj teoriji ili o drugim teorijskim tradicijama, poput Hobbesove, Humeove, Smithove, Ricardove, koje je inicijalno rabio za kritičko situiranje Marxa, vezano uz rad na doktorskoj disertaciji. To se jednako tako odnosi i na kritičko sagledavanje doprinosa suvremenih ekonomskih i političkih teoretičara, poput Schumpetera, MacPhersona, Hayeka ili Friedmana. Stoga je u ocjeni njegova znanstvenog opusa još jednom potrebno snažno naglasiti upravo zagovaranje veze između političke ekonomije i političke teorije. Dag Strpić je, naime, cijelim svojim akademskim opusom nastojao pokazati da analize modernih sustava i tržišta nisu moguće bez razvijene političke teorije, posebno onog što on naziva političko-ekonomskom teorijom socijalnih ciklusa.

Spomenute rezultate istraživanja uspješno je pretočio u opsežni nastavni rad (1975.-2013.) s generacijama studenata politologije i novinarstva. Bio je nastavnik koji je odgojio generacije politologa i novinara, a seminarske rasprave nerijetko je pomicao izvan okvira redovite nastave. Nastavu političke ekonomije postavio je kao zaokružen akademski sustav i jasno je profilirao kao granu političke znanosti. Time je dao izravan, fundamentalan doprinos razvoju politologije u Hrvatskoj, pri čemu valja istaknuti da njegov seže i izvan granica političke ekonomije i u velikoj mjeri ulazi i u područje javnih politika. Prerani odlazak prof. Daga Strpića stoga je velik gubitak za njegov matični Odsjek za javne politike, menadžment i razvoj, u čijem je osnivanju imao jednu od presudnih uloga. No jednako tako i za Fakultet političkih znanosti kao cjelinu, instituciju kojoj je ostao predan do kraja života.